

אגדת היום

הרחבות וכיווני מחשבה על אגדות התלמוד, סביב הדף היומי >> יד-כ אייר >> קידושין עב-עח

מיתת צדיקים וחילופי דורות

רקע:

הגמרא עוסקת בענייני ייחוס. היא מביאה את דברי רבי (רבי יהודה הנשיא) לפני פטירתו: בתחילתם הוא מודיע על משפחות מסוימות שייחוסן פסול, ובסיומם הוא מודיע על לידתו של אחד מגדולי החכמים בדורות שאחריו - רבי יהודה. אגב אמירה זו מובאת אמרה אחרת, שלפיה כשגדול הדור הקודם נפטר, גדול הדור הבא נולד.

שאלות, כיוונים ונקודות למחשבה

האם יש סיבה להזכיר דווקא את רבי עקיבא, רבי יהודה הנשיא, רבא ורב אשי?

למה חשוב שצדיק יוולד בדיוק ביום שבו צדיק אחר נפטר, ולא די שבאופן כללי יהיו בכל דור צדיקים?

למה דווקא החילוף בין עלי ושמואל משמש מקור לעיקרון זה?

ולמה הפסוק מקהלת משמש מקור לעיקרון זה? האם זה קשור לפשט הפסוק, האומר לכאורה שהעולם נשאר תמיד אותו דבר?

האם לשמוח ביום ההולדת של גדול הדור הבא, או להתאבל על גדול הדור הקודם? ואולי לכלול את שניהם ביום הילולא אחד?

אגדה אחת בשבוע: קידושין עב ב

כשמת רבי עקיבא נולד רבי,

כשמת רבי נולד רב יהודה,

כשמת רב יהודה נולד רבא,

כשמת רבא נולד רב אשי,

ללמדך שאין צדיק נפטר מן העולם עד

שנברא צדיק כמותו.

שנאמר (קהלת א ה):

וזרח השמש ובא השמש.

עד שלא כבתה שמשו של עלי זרחה

שמשו של שמואל הרמתי,

שנאמר (שמואל א ג ג):

ונר א־להים טרם יכבה ושמואל שוכב וגו'.

מסכת קידושין בדרך לסיומה...

לקראת פתיחת המסכת החדשה
(בבא קמא) והסדר החדש (נזיקין),
הארות, הצעות ורעיונות יתקבלו
בברכה.

Agada_hayom@gmail.com

אגדה היום

גיליון 31 | קידושין עב-עח
מיתת צדיקים וחילופי דורות

מחר תזרח שמש חדשה השמחה בסוּאיה

האם העולם מתקדם? אולי השאלה הזו נשמעת מוזרה, אבל היא מעסיקה פילוסופים והוגים כבר מאות שנים. מצד אחד נראה שהזמן מתקדם, השנים עוברות, אבל מצד שני כדור הארץ סובב כל הזמן הזה סביב עצמו. אין הוא מתקדם באמת, הכל חוזר על עצמו, וגם מהלך ההיסטוריה אינו אלא סיפור אחד שמופיע כל פעם בגרסאות שונות.

כמה מהמשתייכים לאסכולה השנייה רואים בשלמה המלך, החכם מכל האדם, את מייסד השיטה: הוא שפתח את ספר קהלת בסדרת אמירות בדבר מעגליות הזמן. דור הולך ודור בא, זרח השמש ובא השמש, מה שהיה הוא שיהיה, אין חדש תחת השמש. ההתקדמות היא אשליה, באמת העולם נע "לופ" אינסופי. זו ההבנה הפשוטה של פסוקי תחילת ספר קהלת, שאחד מהם מצוטט באגדתנו: "זרח השמש ובא השמש".

הפסוק על מהלכה המחזורי של השמש מובא כמקור לאמירה שבכל פעם שרב גדול נפטר – רב גדול אחר נולד. כשנפטר רבי עקיבא נולד רבי יהודה הנשיא, כשנפטר רבי נולד רב יהודה וכן הלאה. נראה שהמשמעות הפשוטה היא שהעולם הרוחני אינו הפקר, הקדוש ברוך הוא אינו משאיר את עדת ישראל כצאן אשר אין להם רועה. אבל הפסוק "זרח השמש" עשוי להכניס משמעות שונה: אין חדש תחת השמש. כחלק מהמחזוריות בעולם, תמיד יהיה לעם ישראל גדול דור. כשימות רבי עקיבא לא ישתנה באמת משהו בעולם, הרי גם בדור הבא יעמוד חכם במרכז התורה שבעל פה. הפעם היה רבי עקיבא, בפעם הבאה רבי, ולא משנה כל כך מיהו הרב התורן – תמונת המציאות זהה בכל תקופה ובכל דור, וכחלק מהתבנית הקבועה של המציאות יהיה בה גם רב גדול.

אולי יש מקום להבין כך את משמעות האמרה, אלא שהחלק החותם אותה נשמע אחרת. האגדה חוזרת פתאום מאות שנים אחורה, ואומרת שלפני ששקעה שמשו של עלי הכהן, זרחה שמשו של שמואל הנביא. אמרה זו מחדדת את דרשת הפסוק: היא מבחינה בעובדה שהמילה "שמש" מופיעה פעמיים, במקום לומר "זרח השמש ובא" וכדומה. המשמעות היא שהשמש שזורחת אינה אותה השמש ששוקעת, והשמש של היום אינה אותה השמש של מחר. תמיד תהיה שמש, וכלפי חוץ היא תראה אותה שמש, אך באמת כל פעם תהיה שמש שונה. היום שמשו של עלי, מחר של שמואל, בהמשך תזרחנה השמשות של נתן הנביא ושל אחיה השילוני, ואף שמש אינה זהה לחברתה.

מבנה האמרה נראה כמירוץ שליחים. מרבי עקיבא לרבי, מרבי לרב יהודה, מרב יהודה לרבא, מחוליה לחוליה הבאה בשרשרת. שרשרת הדורות מתקדמת הלאה, איננה מעגלית, אינה חוזרת אחורה וגם לא דורכת במקום. **גם אם כלפי חוץ אפשר לחשוב שלא השתנה דבר, דע לך שגדול הדור הבא הוא נשמה שונה בתכלית מגדול הדור הקודם, שהרי הדור הוא דור שונה בתכלית.** אין חדש תחת השמש, ואולי גם על זה מוסב המדרש: השמש עצמה חדשה, וממילא גם על מה שתחתיה יש להביט אחרת.

האמרה מובאת בגמרא שלנו אגב סיפור מותו של רבי. לפני מיתתו הוא דיווח על כמה משפחות שייחוסן פגום, ולאחר מכן בישר שנוולד התינוק שבעתיד יהיה תלמיד של תלמידו – הוא רב יהודה. אולי יש משמעות בעובדה שדווקא אגב מות רבי נאמרה אמרה זו: פטירתו של רבי יהודה הנשיא אכן נחשבה לסכנה גדולה בשביל העולם היהודי, התורה שבעל פה הלכה ונשכחה, ובדיעבד דור זה אכן נחשב לסיום תקופת התנאים. תלמידיו של רבי חששו מגורלה של התורה לאחר מותו, עד כדי כך שבאגדה אחרת מתואר כיצד התפללו שלא ימות למרות ייסוריו הקשים. ייתכן שמשום כך הרגיע אותם רבי: **גם אם בדורכם המצב נראה קשה, גדול הדור הבא כבר נולד.** המציאות נשארת אותו דבר, במובן החיובי – מה שחשוב אינו נעלם, התורה תישאר כאן גם בדור הבא, אלא שהיא תופיע בגוון אחר ממה שהיה עד כה. היא תלבש את הלבוש האמוראי, בהמשך תעבור לדפוסים של הגאונים וכן הלאה. ואולי אין זו רק נחמה בדיעבד אלא עידוד אמתי: הצדיק חייב להיפטר מן העולם כדי לפנות מקום לצדיק הבא. אולי זו אפילו סיבה להילולא, ולכל הפחות אין להצטער יותר מדי על מותם של גדולים – רק כך אפשר להתקדם הלאה.

מקדים רפואה למכה

קטע מפרשנות האגדה

עיון יעקב (ממפרשי ה"עין יעקב")

זרח השמש ובא השמש –

נראה דדרש כן משום דקשה:

הא בסדר הבריאה

כתיב ויהי ערב ויהי בקר,

ערב קודם לבוקר,

שהלילה הולך אחר היום.

אם כן,

היה לו לכתוב "ובא השמש זרחה

השמש!"

להכי קאמר:

ללמדך שאין צדיק נפטר

עד שנברא צדיק כמותו

מקודם.

לכן כתיב זרח השמש מקודם,

כי לעולם הקדוש ברוך הוא

מקדים רפואה למכה.